

УДК 378.14

**ІНТЕГРАЦІЯ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ
У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
ДО РОЗРОБКИ І ВИКОРИСТАННЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

Беляев С.Б.

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна
академія» Харківської обласної ради*

У статті розглядаються питання визначення методологічної основи для створення системи професійної підготовки майбутніх учителів до розробки та використання педагогічних технологій. Провідною є ідея інтеграції положень системного, діяльнісного й технологічного підходів.

Ключові слова: системний підхід, діяльнісний підхід, технологічний підхід, професійна педагогічна підготовка.

**ИНТЕГРАЦИЯ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ
В СИСТЕМЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ
К РАЗРАБОТКЕ И ИСПОЛЬЗОВАНИЮ
ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ**

Беляев С.Б.

В статье рассматриваются вопросы конкретизации методологических подходов в создании системы профессиональной подготовки учителей к разработке и использованию педагогических технологий. Ведущей является идея интеграции системного, деятельностного и технологического подходов.

Ключевые слова: системный подход, деятельностный подход, технологический подход, профессиональная педагогическая подготовка.

INTEGRATION OF METHODOLOGICAL APPROACHES IN THE SYSTEM OF VOCATIONAL TRAINING TO THE DEVELOPMENT AND USE OF EDUCATIONAL TECHNOLOGIES

Belyaev S.

The article discusses the idea of clarifying the methodological approaches in the creation of a system of professional training of teachers. The leading idea is the integration of the system, activity and technological approaches.

Keywords: system approach, activity approach, process approach, professional training for teachers.

Змістом професійної підготовки до розробки і використання педагогічних технологій є сукупність теоретико-методологічних знань, що розкривають сучасні наукові підвалини організації навчального процесу урахуваючи закономірності функціонування цілісної педагогічної системи; знання історії розвитку технологічного підходу в освіті у світлі еволюції наукових теорій із послідовним експортуванням їх до педагогічної галузі, а також виникнення, удосконалення та модернізації відомих освітніх технологій, поглядів науковців та практиків щодо їх суті і перспективних напрямів застосування; уміння користуватись методологією системного і технологічного підходів у процесі виконання професійних педагогічних обов'язків шляхом відбору та упровадження відомих освітніх технологій одночасно із розробкою власної системи методичних прийомів їх застосування; уміння комбінувати проникаючі елементи освітніх технологій з метою створення модернізованих, удосконалених аналогів ефективних авторських освітніх технологій; уміння конструювати радикальні інноваційні технології на основі знань суті технологічного підходу в освіті. Аналіз перелічених складових дає підстави визначити актуальною проблемою конкретизацію ключових положень методологічних підходів, які забезпечуватимуть достатнє підґрунтя для створення ефективної системи професійної підготовки майбутнього вчителя до розробки і використання педагогічних технологій. **Метою статті** є визначення методологічних підходів, на які має спиратись

система професійної підготовки майбутнього вчителя до розробки та використання педагогічних технологій.

Конкретизація цілей професійної підготовки випускників вищих педагогічних навчальних закладів, з огляду на тенденції запровадження сучасних освітніх технологій, розкриває актуальні напрямки коригування змісту даного компонента: створення передумов для забезпечення сталого інноваційного розвитку освітніх закладів (П. Ф. Анісімов, Л. І. Даніленко; загальна орієнтація особистості на самоосвіту і самовиховання упродовж життя А. А. Факторович); реалізація особистісно-орієнтованої педагогічної взаємодії (І. Д. Бех, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень, О. М. Пехота); тенденція до заміщення усталених підходів новими, що у своїй основі мають ознаки технологій тощо (Н. Г. Биліцька, О. А. Біда, Г. П. Волошина, В. Ф. Паламарчук. Наслідком конкретизації у такий спосіб цілей професійної педагогічної підготовки є уточнення її змісту, а одним із шляхів зазначеного процесу є введення до освітньо-професійної програми змістових модулів, що передбачають вивчення особливостей педагогічної взаємодії у навчальному процесі на засадах особистісно-орієнтованого підходу, опанування елементами сучасних освітніх технологій, що активно запроваджуються у практику закладів освіти.

У зв'язку із цим система професійної підготовки до розробки і використання педагогічних технологій має спиратись на положення системного підходу, що потребує конкретизації основних її елементів, взаємодія яких має забезпечувати окреслений нами на етапі постановки проблеми результат. У якості основи для визначення системних компонентів професійної підготовки до розробки і використання педагогічних технологій нами було взято розроблену В. П. Беспальком [1] структуру педагогічної системи: цілі навчання і виховання, зміст освіти, дидактичні процеси, форми організації навчання, студент, викладач, що є уніфікованим і зручним інструментом опису функціонування педагогічної системи і дає можливість пояснювати результати коригувальних впливів на неї та прогнозувати перспективні можливості підвищення їх якості.

В умовах організації процесу професійної підготовки у вищому навчальному закладі цілі навчання і виховання, як компонент зазначе-

ної системи, постійно і у значній мірі коригують зміст освіти, оскільки сам він знаходиться під постійними коригувальними впливами з боку суспільства. Визнання змісту освіти складовою системи професійної підготовки вказує також і на доцільність вивчення співвідношення об'єктивно існуючих та потенційно можливих факторів, які здійснюють коригувальних впливів на нього та обсягів такого впливу. Такими В. П. Беспалько [1] визначає студена, як компонент педагогічної системи, та конкретизоване соціальне замовлення.

Наступними компонентами у структурі педагогічної системи є дидактичні процеси та форми організації навчання. Функціонування педагогічної системи вищого навчального закладу, де діють усталені традиції використання лекційно-семінарської системи, вказує на доцільність розглядати зазначені компоненти у нерозривному тандемі у зв'язку із тим, що традиційна організація освітнього процесу у вищому навчальному закладі ґрунтується на словесних методах навчання. Оскільки лекційно-семінарська система належить до групи асоціативно-рефлекторних технологій, домінуючими дидактичними процесами залишаються комплексне ознайомлення з інформацією шляхом навантаження усіх каналів сприйняття, наступне її опрацювання та відтворення. Відтак, розвиток системи професійної підготовки, на прикладі еволюційних змін даного компонента, відбувається у межах чітко окреслених дидактичних процесів із незначними потенційними можливостями удосконалення (модернізації) по лінії посилення критичного опрацювання інформації та збільшення ролі самостійності під час вивчення окремих тем, змістових модулів тощо.

Викладач та технічні засоби навчання, як окремий компонент системи професійної підготовки, є важливими чинником управління даною системою, коригування її функціонування. Аналіз системи професійної підготовки дає підстави для виділення кількох характерних особливостей її функціонування, що обумовлені особливостями зазначеного компонента:

По-перше, в управлінні навчальним процесом одночасно із сучасними дослідженнями та розробками використовуються інтуїція та досвід викладачів, які тривалий час викладають свої навчальні дисципліни, оновлюють зміст матеріалу та коригують методи і форми пе-

дагогічного впливу. У зв'язку із цим, традиційне визнання викладача активним учасником навчального процесу у вищому навчальному закладі, у межах реалізації системного підходу, розширюється за рахунок визнання його рушійною силою оновлення технології реалізації освітнього процесу, оскільки вибір форм організації навчання та методів педагогічної взаємодії у межах конкретизованої технології входить до складу його пріоритетних завдань.

По-друге, запровадження у навчальний процес нових освітніх технологій передбачає наявність відповідної підготовки фахівців, чіткого відпрацювання на підготовчих етапах усіх аспектів реалізації нововведень, визначення відповідності встановлених цілей очікуваним результатам, адекватності форм та методів педагогічного впливу, а також можливостей педагогічного керівництва та корекції.

По-третє, викладач, як учасник навчального спілкування, сам стає передумовою ефективного функціонування педагогічної системи. Характер міжособистісного спілкування не виступає окремим елементом педагогічної системи, але є обов'язковою умовою її ефективного функціонування. Сприятливе освітнє середовище, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, консультативний характер включення викладача в освітній процес вимагають запровадження відмінних від традиційних способів опанування знань.

Складовою представленою компонента у структурі системи професійної підготовки є технічні засоби навчання. У класичній схемі вони теоретично розглядались у якості додаткового елемента, що використовується у разі потреби за умов існування відповідних вимог у межах застосованої педагогічної технології. Комплексний характер даного компонента обумовлюється потребою в окремих випадках упроваджувати нові технічні засоби навчання під час реалізації конкретних освітніх технологій. Від викладача, у разі запровадження у навчальний процес нових технічних засобів навчання додатково вимагається своєчасне оволодіння методичною грамотністю їх застосування. Ступінь розповсюдження та використання нових технічних засобів навчання обумовлюється, на думку Ф. Янушкевича [2, с. 37], такими чинниками:

- виробництвом та розповсюдженням дидактичних матеріалів, що визначають місце та значення даних технічних засобів у навчальному процесі;

- атестацією викладачів вищих навчальних закладів з метою виявлення методичної готовності до правильного використання у своїй роботі нових технічних засобів, а в більш широкому розумінні – нових технологій навчання.

У нашому дослідженні технічні засоби навчання розглядаються у значно ширшому розумінні, ніж у асоціації їх із технологіями в освіті або визнанням їх допоміжним елементом у запровадженні інноваційних педагогічних технологій. Досліджуючи структуру системи професійної підготовки та взаємозв'язки окремих її елементів ми дійшли висновку, що технічні засоби навчання залишаються одним із суттєвих чинників забезпечення високої якості підготовки фахівців.

Аналіз впливу студента на процес і результати функціонування системи професійної підготовки вказує на доцільність виділення його в окремий компонент зазначеної системи, оскільки якість базової попередньої підготовки суттєво впливає на результативність освітнього процесу, а сам суб'єкт включається в освітній процес із притаманним йому комплексом психофізичних властивостей. З позиції цілісності, ефективність системи професійної підготовки підвищуватиметься за умов діагностування наявного рівня знань з базових дисциплін з метою конкретизації змісту підготовки з предметів навчального плану, а також індивідуальних властивостей індивіда щодо сприйняття інформації й освоєння базового змісту фахової підготовки. При цьому провідною тенденцією коригування змісту освіти має стати оптимальне його розширення на основі виявлених об'єктивних потенційних можливостей суб'єкту, що дасть, з одного боку, оптимальне навчальне навантаження, а з іншого – забезпечить максимально можливий розвиток та формування особистості фахівців на якомога високому рівні підготовки.

Таким чином, сформульовані у межах системного підходу теоретичні положення адекватно описують закономірності взаємодії зазначених компонентів системи професійної підготовки і одночасно розкривають ряд недоліків в управлінні її функціонуванням:

По-перше, врахування базових особистісних характеристик студента, як компонента педагогічної системи, не відрегульовано на організаційно-методичному рівні, а ґрунтується на педагогічному досвіді та науково-методичній підготовці викладачів, але у межах педагогічної системи досі не існує чітких механізмів гнучкої адаптації освітнього процесу до особистісних характеристик студента.

По-друге, формування змісту освіти відбувається за відсутності наукового підходу до визначення та конкретизації цілей вивчення окремих змістових модулів і деталізації способів опанування ними. Проблема полягає у недостатній конкретизації системи вимог до якості професійної підготовки з деталізацією на цій основі цілей вивчення окремих змістових модулів, що утворюють зміст навчального плану.

Уникнути першого недоліку у створенні системи професійної підготовки до розробки і використання педагогічних технологій дозволяє інтеграція положень діяльнісного підходу, згідно із яким студент розглядається суб'єктом, а тому закономірності управління його навчальною діяльністю стають підставами для вибору оптимальних умов його функціонування у якості компонента педагогічної системи. Дослідження проблемного поля діяльнісного підходу мали результатом наукові положення активізації навчальної діяльності, формування досвіду виконання самостійних навчальних і пошукових дій із високими показниками результативності такої діяльності. Як результат, визнання студента складовою системи професійної підготовки до розробки і використання педагогічних технологій вимагає доповнити традиційний комплекс дій щодо сприймання, осмислення, копіювання, наслідування й запам'ятовування комплексом частково-пошукових і дослідницьких (творчих) дій, що одночасно виступає показником інтелектуального розвитку окремого індивіда.

Звернення до принципів, котрі є результатом дослідження різних аспектів організації і управління активною, продуктивною навчальною діяльністю вказують на ряд принципових вимог до якості навчальної діяльності студента: особистісна мотиваційна забарвленість, усвідомлені цілі у якості прогнозованих (бажаних чи очікуваних) результатів, дії самоконтролю і самооцінки за якістю виконуваних операцій (навчальних дій).

Особистісна мотиваційна забарвленість навчальної діяльності сприяє інтеграції окремої особистості до системи професійної підготовки шляхом перетворення на особистісно значущі перспективи професійного становлення конкретизовані знання, уміння і навички, що визначені в освітньо-кваліфікаційній характеристиці і освітньо-професійній програмі як цілі і зміст професійної підготовки. Конкретизація даного компонента структури навчальної діяльності у межах створення системи професійної підготовки до розробки і використання педагогічних технологій має відбуватись по лінії ознайомлення із можливостями використання сучасних освітніх технологій, їх значення в індивідуальному методичному комплексі сучасного вчителя.

Діяльнісний компонент у структури навчальної діяльності утворюють самостійно заплановані і виконувані дії, що вказує на доцільність визначення долі самостійної навчальної діяльності у межах змістових модулів, зміст яких передбачає опанування системи знань і вмінь, котрі є складовими змісту професійної підготовки до розробки і використання педагогічних технологій. Рівень самостійності навчальної діяльності під час вивчення блоків теоретично інформації, де самостійні дії спрямовуватимуться на пошукову та аналітичну діяльність, блоків практичного спрямування (різні види практики), де самостійні дії спрямовуватимуться на синтетичну, пошукову діяльність з опанування прийомами упровадження нових педагогічних технологій, комбінування окремих їх елементів у нових конфігураціях, прогнозування результатів упровадження нових підходів, прийомів тощо, визначатиметься індивідуально сформованим комплексом самостійних навчальних дій.

Наявність дій самоконтролю і самооцінки у процесі реалізації системи професійної підготовки до розробки і використання педагогічних технологій забезпечує формування перспектив особистісного професійного зростання у сфері готовності до розробки і використання у власній педагогічній діяльності педагогічних технологій. При цьому існує пряма залежність між якістю використання у педагогічній практиці освітніх технологій та сформованістю дій самоконтролю та самооцінки власної готовності до розробки і використання педаго-

гічних технологій, а їх систематичність вказує на доцільність уведення відповідного моніторингу.

Уникнути другого недоліку під час створення системи професійної підготовки до розробки і використання педагогічних технологій дозволяє інтеграція положень технологічного підходу в освіті у процесі створення системи професійної підготовки до розробки і використання педагогічних технологій. Зазначене питання має два важливі аспекти: технологічний підхід в освіті перетворюється на об'єкт вивчення і важливу складову змісту освітньо-професійної програми; система професійної підготовки до розробки і використання педагогічних технологій має ознаки педагогічної технології.

Перший аспект створення системи професійної підготовки до розробки і використання педагогічних технологій вказує на необхідність інтеграції у структуру освітньо-професійної програми системи змістових модулів, що послідовно розкривають суть технологічного підходу в освіті, його виникнення й розвиток, надбання і перспективи використання. Адекватно висвітлені у структурі навчального плану підготовки фахівця дисципліни даного блоку у своєму змісті мають враховувати викладені у системному і діяльнісному підходах положення про характер навчальної діяльності студента у ході накопичення системи специфічних знань та умінь. При цьому кількість дисциплін, що утворюватимуть зазначений блок, і їх послідовність, має визначатись специфікою наукової та професійно-практичної складових, які розкриваються у змісті навчальних програм, та співвідноситись зі змістом поняття професійної підготовки до розробки і використання педагогічних технологій.

Метою і результатом визначеного у даному аспекті застосування технологічного підходу в системі професійної підготовки до розробки і використання педагогічних технологій є ознайомлення із методологією зазначеного підходу, формування понятійно-термінологічної бази, накопичення операційного складу прийомів упровадження сучасних освітніх технологій, визначення перспектив їх використання шляхом адаптації до конкретних задач та умов педагогічної діяльності.

Другий аспект реалізації положень технологічного підходу в освіті у процесі реалізації системи професійної підготовки до розробки і

використання педагогічних технологій торкається питань методичного забезпечення фахової підготовки, що створює достатню базу для досягнення високих показників готовності випускників виконувати професійні обов'язки користуючись педагогічними технологіями. Йдеться, передусім, про науково обгрунтований характер вибору видів навчальної діяльності студента у ході вивчення зазначеного блоку навчальних дисциплін, що матиме наслідком забезпечення високих показників якості опанування теоретичними знаннями, а також формування індивідуального комплексу методичних прийомів упровадження сучасних педагогічних технологій, свідомого і науково обгрунтованого комбінування їх елементів у нових конфігураціях. Окреслені у змісті робочих навчальних програм види навчальної діяльності мають виключати механічні дії щодо запам'ятовування фактологічного матеріалу чи копіювання типових дій у межах питань упровадження педагогічних технологій у практику виконання професійних педагогічних обов'язків. Натомість навчальні дії мають розвивати пошуково-творчу складову у виборі методичних прийомів використання освітніх технологій під час виконання традиційних та нових педагогічних задач.

Технологічний підхід у даному аспекті його інтеграції до структури системи професійної підготовки до розробки і використання педагогічних технологій виступає регулятором методичних підходів до організації педагогічної взаємодії у ході вивчення окреслених у першому із названих аспектів його використання. Викладений у межах технологічного підходу характер результату професійної підготовки в умовах вищого педагогічного навчального закладу стає критерієм відповідності організації освітнього процесу (технології професійної підготовки до розробки і використання педагогічних технологій) запланованим результатам.

Разом визначені аспекти реалізації технологічного підходу в системі професійної підготовки до розробки і використання педагогічних технологій забезпечують поступове накопичення фактологічного матеріалу, його осмислення й перехід до практичних дій пошуково-творчого характеру щодо упровадження, як вже відомих освітніх технологій, так і пошук шляхів їх модернізації та адаптації виходячи із об'єктивних професійних завдань та умов педагогічної діяльності. Перехід від ко-

піювальних, наслідувальних операції у межах використання окремих педагогічних технологій до пошуково-творчого оперування їх елементами є складовою професійної підготовки до розробки і використання педагогічних технологій.

Висновок. Інтеграція положень системного, діяльнісного й технологічного підходів під час створення системи професійної підготовки до розробки і використання педагогічних технологій обумовлюється її змістом і представляє собою органічне поєднання різних наукових аспектів визначення педагогічних шляхів забезпечення ефективної професійної підготовки в умовах вищого педагогічного навчального закладу.

З точки зору системного підходу професійна підготовка до розробки і використання педагогічних технологій має розглядатись у якості цілісної системи із виділенням основних компонентів зазначеної системи, функціонування яких відповідає закономірностям функціонування цілісних систем. Діяльнісний підхід розкриває специфіку організації керівництва навчальною діяльністю студента, який виступає компонентом зазначеної системи, а результати зазначеної діяльності виступають показником її ефективності. Технологічний підхід визначає мету професійної підготовки і окреслює базові вимоги щодо організації взаємодії компонентів педагогічної системи виходячи із конкретизованих характеристик передбачуваного результату.

Викладені положення орієнтовані на забезпечення перманентного самоосвітнього процесу у розрізі забезпечення готовності до розробки і використання педагогічних технологій одночасно із усвідомленням об'єктивно існуючих у цій сфері еволюційних процесів, що відбуваються у межах наукових теорій і методичних підходів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беспалько В.П. Основы теории педагогических систем. (Проблемы и методы психолого-педагогического обеспечения технических обучающих систем / В.П. Беспалько – Воронеж: Издательство Воронежского университета, 1977 – 304 с.
2. Янушкевич Ф. Технология обучения в системе высшего образования: Пер. с польского О.В. Долженко. / Ф. Янушкевич – М.: Высш. шк., 1986. – 135 с.